

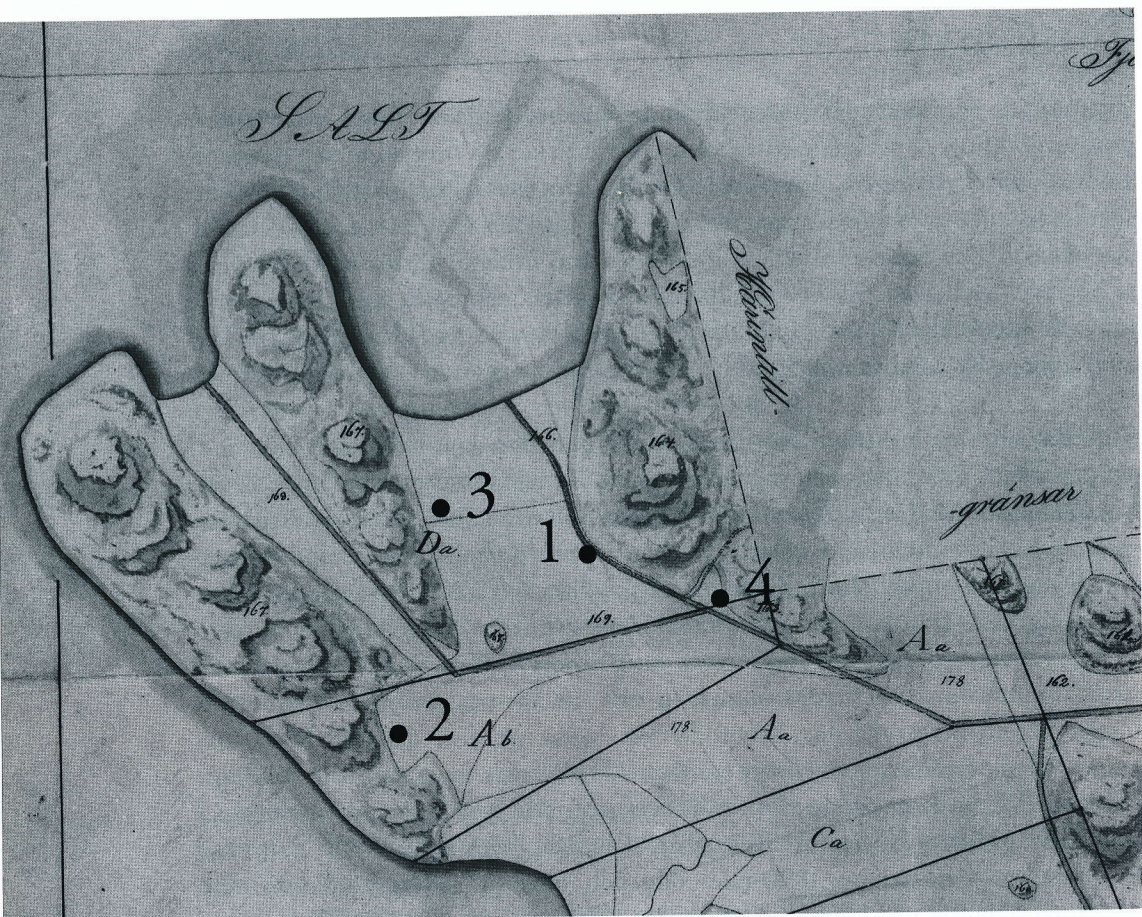
Torstensvik

Ett område i Frillesås där en stor förändring skett, både till miljö och befolkningsutveckling, är socknens kusttrakter. De sträcker sig från udden av Ryaberg i norr, förbi Torstensvik, Fagervik, Espenäs, Hoppet, Hästabäck, Nötabjären till mynningen av Löftaå, oset, i söder. Den här berättelsen ska handla om Torstensvik, det var här i slutet av 1800-talet som Frillesås första kustbebyggelse började. Med Torstensvik avses här den egentliga viken, fram till Lundmans väg. Ett litet ställe i Landa, alldeles intill Torstensvik, har också fått komma med genom sin anknytning hit.

Frillesås och Landa socknar möttes på Ryaberg. Sedan gammalt hade man sina skiljemärken, men någon lantmäteriuppmätning hade inte gjorts. I juli 1776 inställde sig lantmätaren tillsammans med kronolänsmannen Marin på Frillesås prästgård. Tillsammans med jordägare från Syntorps by i Landa och från Rya och Fringshults byar i Frillesås skulle rågångarna vid havet bestämmas. Man begav sig till stranden, och där hade "Lanna-boerne" ett skiljemärke och Frillesås socknemän ett annat, givetvis mera norröver, så man kunde inte enas. Efter uppmätningar träffades man igen och nu kom man överens. Ett kors högs in i en bergsrygg nära strandkanten, i en rak linje därifrån högs ett märke in uppe på Stora Rya berg och ett röse murades upp. Från detta drogs sedan en rak linje mot toppen av Lilla Rya berg där ytterligare ett röse restes. Sedan vek gränsen av österut. Denna sockengräns gäller ännu.

Viken var i mitten av 1800-talet öde och obebodd. Bergsknallarna och strandmarken var utmarker och användes för bete och tångtäkt. Torstensvik tillhörde Rya, som hade en samfälld "väg" ner till stranden, som uppstått av att man kört med häst och vagn och hämtat tång. Norra tångvägen följde i stort sett Torstensviksvägens ursprungliga sträckning. Efter hård blåst gällde det att komma först till stranden och hämta den eftertraktade tången, som användes som gödsel på åkrarna och som isolering i husen.

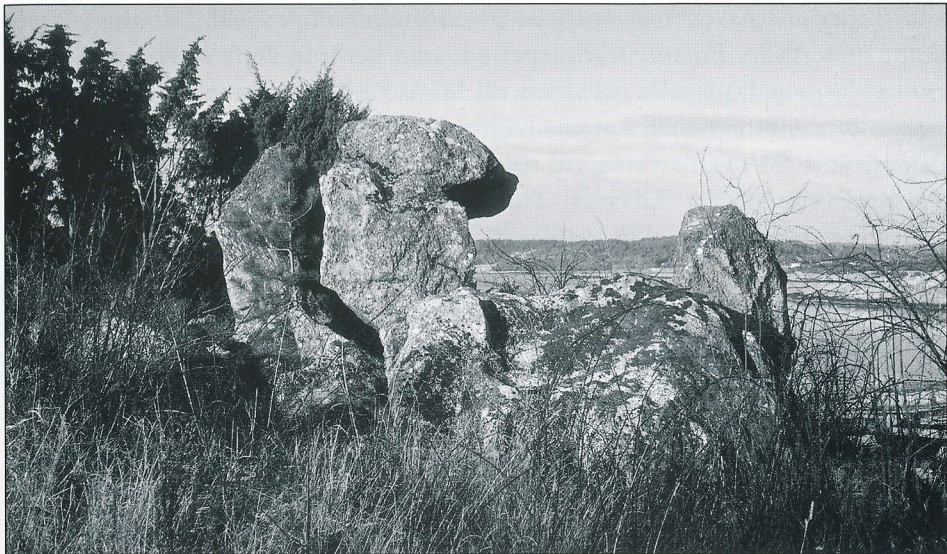
Gårdarna i Rya by finns idag kvar, på de platser de fick vid laga skiftet åren 1833 och 1834. Rya är en gammal by, den finns omnämnd 1597. Namnet betyder "röjning" (i skog) eller det dialektala "hed, utmark". Gårdarna var kringbyggda och låg före skiftet samlade ungefär där Tornabäckens parkering nu finns, infarten dit är en del av den gamla vägen genom byn. Rya var den by i Frillesås som låg närmast sjön, det fanns praktiskt taget ingen bebyggelse väster om stora landsvägen. Till byns inägor hörde den mark där Frillesås samhälle skulle komma att byggas. Vid laga skiftet fastställdes de nya gränserna för de mer angelägna inägorna först, inte förrän 1874 skedde uppdelningen av utmarkerna, som då lättare kunde säljas.

Laga skifteskarta för Rya 1835. Källa: Lantmäteriet. Lägena för de kommande fyra gårdarna i Torstensvik: 1 Abrahams, 2 Lundmans, 3 Edwards, 4 Bergstedts.

Marken ute vid sjön var helt obrukad, det var bara gräs, ljung och några enstaka enbuskar som växte här. Sjösanden hade blandat sig med jorden långt upp i viken. De som först köpte mark i Torstensvik hade därför ett hårt arbete med att få jorden odlingsbar och inte minst med att lägga upp de stengärdesgårdar, som än idag till stor del finns kvar. Stenen i marken måste brytas upp för att man skulle kunna bruka jorden. Gärdesgårdarna skulle omgärda ägora för att markera gränsen men också för att hålla boskapen på plats.

På södra sidan av Ryaberg, som förr sades Ryabjär, några meter ovanför vägen, fanns en fint rundad jättegryta, ca en halv meter djup. Denna jättegryta kommer säkert flera ihåg, men den är numera övertäckt av jord och sten. Den har rönt en viss uppmärksamhet och finns noterad som en offerkälla, då den innehöll pengar, nålar m.m. Den finns dokumenterad som liggande ca 50 meter öster om Abraham Johanssons hus.

Kråkenäbbet Foto: Lena Greenwood

Överst på södra bergsryggen tronar Kråkenäbbet intill Cementbacken. Det är delvis dolt bakom törnrosbuskar och kaprifol, men var förr helt synligt från alla håll. Det är ett stort stenblock som åskan slagit ner i flera gånger och spräckt så att det fått denna egenartade form, som man med litet fantasi kan få till ett fågelhuvud. Namnet är känt sedan 1800-talet.

Hur har namnet Torstensvik uppstått eller vem är det uppkallat efter? Det är från början ett naturnamn, bildat av personnamnet Torsten och efterleden -vik. Sådana namnbildningar är vanliga, och personnamnet syftar på någon med anknytning till viken, t.ex. någon som brukade vistas där eller ägde marken. De gamla i Torstensvik visste att viken var uppkallad efter någon som hetat Torsten men inte vem han varit. På de flesta äldre kartor finns namnet ej utsatt, viken hade inte den betydelse som t.ex. Espenäs udde hade ur sjöfartssynpunkt. De sjöhistoriska kartorna över denna kuststräcka är betydligt mer exakta och detaljerade än lantmäteriets kartor, som visar dålig överensstämmelse med verklighetens strandområden. Namnet finns emellertid upptaget i en beskrivning av lantmäteriet till en karta från 1824 som "Torstens Wik", och är alltså vedertaget sedan början av 1800-talet.

På senare år har s.k. tomtningar studerats, det finns 2.500 dokumenterade utefter Västkusten. En tomtning är en lämning efter en bod eller koja som användes som tillfällig bostad eller för att förvara jakt- och fiskeutrustning. Den består av en grundmur i sten, ofta rund, och hade när den användes ett segel eller liknande spänt över som tak och var tätad med tång. Forskarna är inte helt eniga om dessa bodar byggdes av utomstående som kom med

sillfiskeperioderna eller utnyttjades av ortsbefolkningen vid säsongvis återkommande fiske. En stor sillfiskeperiod, som berörde detta kustavsnitt, ägde rum i slutet av 1700-talet och fram till 1810. På Brattö finns Brattö bås, som består av stenmurar med en stor håll över. Det har varit tätat med långtång och använts för övernattnings vid fiske.

I Karl Petters lycka (Edwards), mot Norra tångvägen, fanns i slutet av 1800-talet flera stengrunder. De troddes då ha varit rester efter bodar eller liknande, men vem som använt dem var okänt. Det vore inte helt osannolikt om någon vid namn Torsten, som fiskade mycket, hade en sjöbod eller fler, nära stranden vid 1700-talets slut eller 1800-talets början. Eftersom han ofta var i viken, blev det "hans" vik. Kanske var han en av bönderna från Rya. Byborna tog helt naturligt tillvara på den rikliga tillgången på fisk som då fanns.

Vid förra sekelskiftet fanns det fyra små gårdar i Torstensvik: Bergstedts, Lundmans, Edwards och Abrahams. Det är de namn ställena är kända under och som används här. Abrahams kallades på senare tid också Klaras och Edwards kallades ibland Edwards vid sjön. Johan Karlsson var då ägare till stugan som senare kallades Bergstedts.

Abraham och Inger-Lena Johansson köpte den mellersta delen av Torstensvik och byggde där sin gård, som stod klar 1885. Säljare var Johan August Johansson och hans hustru Johanna Christina Andersdotter, Rya 4, föräldrar till Johan på Hallen. Marken bestod av "tufver och mylla på sandbotten" och var på 21.517 kvm. I köpet ingick andel i odelat fiske i Kattegatt, mosslott i Öamossen och andel i den samfälliga Norra tångvägen.

Öster om deras ägor köpte 1888 Andreas Johansson på Lurendal ett stycke mark från Rya 1, som hade Johannes Olsson, Sintorp, och hans hustru Anna Johanna Andersdotter som ägare. Detta område delades, "från tvärbäcken ända till hafstranden", när Anders Peter Berntsson Lundman och hans hustru Johanna Kristina Andreasdotter 1889 friköpte den mark där de något tidigare låtit uppföra sitt hus. Tvärbäcken var en stor bäck som rann igenom Torstensvik, den är idag igenlagd. Arealen var på 36.310 kvm, varav över hälften avrösningsjord, dvs ej odlingsbar mark av berg och strand.

Den del som blev kvar behölls av Andreas Johansson, och övertogs senare av sonen Johan Andreasson och hans hustru Vilhelmina, "Mina", på Lurendal. En liten stuga uppfördes 1896 intill Norra tångvägen, med bostadsdel i ena änden och ladugård i den andra, av snickaren Johan Karlsson. 1921 köptes både marken och stugan av Oscar och Josefina Bergstedt. Arealen var 23.445 kvm, nästan enbart odlingsbar jord.

Hallen ägde fortfarande den del av viken som låg närmast stranden. Där var jordmånen inte så bra med mycket sand. På ofri grund byggdes där någon gång på 1890-talet en stuga av Karl Petter Johansson, far till Johan Karlsson. År

1896 flyttade Edvard och Anna-Britta Berntsson dit. 1922 friköptes marken, arealen var 14.978 kvm.

Under ganska många år var detta den enda bebyggelse som fanns i Torstensvik, tills intresset från sommargäster som ville köpa tomter blev frestande stort.